

Observatoriulu ese de done ori in septemana, mercuria si sambat'a.

Pretiu

pentru Sibiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusa la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a in laintrulu monarchiei pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci; — numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Ori-ce inserate, se platescu pe serie séu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la adou'a si a trei'a câte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu. Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adresate de a dreptulu la Redactiunea Diariulu Observatoriulu in Sibiu.

Nr. 31.

Sibiu, 15/27 Aprile 1878.

Anulu I.

Romani'a si Russi'a.

(Urmare si fine.)

V. Intre aceste, de candu ne ocupamu cu materi'a de facia, diariile magiare ale opozitiunei ca si cele ministeriali imputa romaniloru, că pentru-ce nu s'au aruncatu in braciile cabinetului die Vien'a de câte-ori s'au vediutu strimtorati din partea Russiei, ér in momentele de facia si anume de candu cu întorcerea dd-loru I. Ghica si D. Sturdza, apoi I. Brateanu pe la Vien'a si B.-Pesta, acele diarie batu in palmi de bucuria si se încerca a frecă piperiu sub nasulu romaniloru dicendu: Asia ve trebue; acumu cunosceți abia, că numai in Austro-Ungari'a veti află pe adeveratii aparatori ai vostrii contr'a despotismului rusescu. La unu limbăgiu că acesta, care in locu se apropie, mai ver-tosu respinge pe romani, se respunde din București: De câte-ori ne-amu incercatu se castigămu ôresi-care ajutoriu si protectiune in Vien'a, până in epoc'a de facia totu de a un'a ni s'a refusat in termini cu totulu despretiutori. In anulu 1821 pre candu multime de familii romanesci se refugiasera la Brasiovu, Sibiu etc., boierii cu principele Brancovanu in fruntea loru cerusera in scrisu protectiunea Austriei contra maceluriloru grecesci si turcesci. Resolutiunea fu: Déca nu taceti, veti fi internati in Moravi'a. In anulu 1839 candu amu tramisu pe metropolitulu Neofitu la Vien'a, ni s'a respunsu de către cabinetulu lui Metternich, că nici-odata gubernulu Maiestatii Sale ces. reg. nu-si va face neplaceri din caus'a valachiloru cu unu membru alu sacrei aliantie, cu Maiestatea Sa imperatulu Russiei. In anii 1849 si 1853 candu amu reclama-tu la Vien'a că si la alte cabinete mari din caus'a invasiuniloru rusesci, ni s'a respunsu in termini amenintatori: „Asia ve trebue, că sunteti unu poporu de rebeli.“ In Septembrie 1854 candu cu invasiunea austriaca, care a succesu celei rusesci, feldmarsialulu comandante generalu Hess in proclama-tiunea sa publicata contra noastră, ne plesni in facia, ca a venitu cu putere armata spre a infrenă si extermină revolutiunea din patri'a noastră. Se intielege că acestu pretecestu de nimicu luat in-tr'unu actu publicu cu scopu de a justifică ocupatiunea inaintea Europei, a iritatu spiritele noastre cu atât mai multu, că sub domni'a si presiunea baionete-loru rusesci de unu anu intregu, nu potea fi nici vorba de revolutiune. Dar apoi soldatesc'a austriaca din acele dile se portă cu noi asiă, in cătu se pareă că aru avé instructiuni in adinsu, că se ne face a dorî mai bine éra-si occupatiunea rusesca de mai inainte. Mai departe, in totu restimpulu conferentiei din Vien'a (1855) si alu congressului din Parisu, care i'a succesu, cabinetulu austriacu a fostu acela, care a luptatu contr'a recastigarei libertatiloru nostre calcate de turci, cu energia mai mare de cătu chiaru ministrii turcesci. Din tôte aceste este invederatu, că buna vointi'a cu care se arata in dilele aceste cabinetulu Vienei către Ro-mani'a, este de o etate asiă de tenerica, in cătu masele poporului, adeca natiunea, inca nici n'au avutu ocaziune de a o cunosce; prin urmare că romanii sunt in dreptu se astepte chiaru dela des-voltarea evenimenteloru actuali punerea cumu amu dice in evidentia a buna-vointiei austro-unguresci către natiunea romana si către patri'a sa Romani'a. Unu lucru se scie si până acumu, că-ci este in vederea toturoru, adeca limbăgiulu vetamatoriu prin trufi'a sa alu pressei austro-unguresci. Tonulu in care vorbescu vecinii nostrii către noi, ne aduce aminte pe fia-care di acea trista positiune, in care ajungu nu numai individii, ci si popôra intregi, de a schimbă unu despotismu cu celu-alaltu. Déca magiarii voiescu in sinceritate apropiare si chiaru amicitia intre aceste doué natiuni, apoi un'a din conditiunile nostre sine quibus non este, că se se desvetie odata pentru totudea-un'a dela acelu tonu uritosu si respingatoriu de domni si protectori, pe care astadi nu-lu aflamu la nici unu altu poporu din cele civilisate ale Europei.

Totu-odata se invetie a cunosce mai bine ce este libertatea; se 'si domine urele manifestate

prin opriri de carti si de diarie romanesci („Ro-manulu“ este opritu până in dio'a de astadi din Ungari'a si Transilvani'a); in fine se desiste odata dela furios'a persecutiune a romaniloru din Ungari'a si Transilvani'a, că si dela atentatulu de a'i magia-risa prin midiulôce machiavellistice. Destinele Ro-maniei nu dependu astadi intru nimicu dela Ungari'a, ci ele se afla depuse de către provedintia in manile Europei intregi si totu-odata pe braciile barba-tiloru sei. La natiunea germana este cunoscuta sententi'a genialei istoricu Rottek: Staturile mici au a'si multiamî esistenti'a lor la impregiurarea, că staturile cele mari nu se potu invoî ca se le impartia intre sines. Natiunea romana cunosce acestu mare adeveru cu multu mai inainte de Rottek. De nenumerate-ori camasi'a natiunei romane a fostu pusa candu de unulu candu de altulu la ordinea dilei, că se fia impartita; dara Turci'a, Russi'a si Austri'a nici-odata nu s'au potutu invoî intre sine. Astadi nu se va invoî partea cea mai mare a Eu-ropei. Intr'aceea natiunea isi va implinî datori'a sa cu armele la braci.

Scôle confessionale-autonome in statu consti-tutionalu.

(Fine.)

Intr'o comuna sunt d. e. locuitori de diferite confessiuni, dintre cari maiortatea precumpenitôria a uneia isi are scôla sa cu caracteru confessionale, pe care o sustiene numai din contribuiriile sale; ér o fractiune conglomerata din câteva familii conlocuitorie de alte diferite nationalitati si con-fessiuni, cari nu voiescu se-si dea copii in scôla confessionala a maiortatii locuitoriloru, cere dela statu că se-i infintieze o alta scôla separata, ne-confessionala.

Organele politice provideute cu instructiuni normative pentru aceste eventualitati, se punu in-data si facu conscriptiuni despre numerulu aceluor familii, care ceru scôla comunala pentru copii lor. Aflandu-se apoi macaru numai câteva de aceste familii, buna-ôra cumu sunt prin multe comune romanesci din Ungari'a si Banatu venetici de class'a burgesiésca, amplotiati, meseriesi si pilari, ai caroru copii facu numerulu minimale de 30, prevedintu in lege, indata consiliulu scolasticu mu-nicipalu — in care pro forma e reprezentata si con-fessiunea — dispune instituirea unui comitetu sco-lasticu comunalu (közsegi-iskolai bizottmány), care apoi se apuca de lucru cu zel si insufletire.

Tiene-te bine confessiune, că-ci comunali pe revasiulu teu facu unu preliminaru de spese grandiosu, in care proiectéza: edificarea unei scôle de modelu europénu cu incaperi corespundietorie nu numai pentru cei 30 de copii, ci tienendu contu de plamădirea viitoria, se póta cuprinde si 300 copii impartiti in 4 clase paralele; apoi cu lo-cuintie comode pentru docenti. Scôla edificata se ajustédia cu tôte celea mai frumôse si luxuôse recuise; docentelui se acôrda salariu fixu minimum de 300 fl. afara de emolumentele naturalie ori reluite in bani cu pretiuri bume. Cu unu cuventu, comunali cei veniti ieri-alalta-ieri in satu, opidu séu orasiu facu unu budgetu de se ridica perulu in capulu confessionaliloru mosteni. — Acestu budgetu consiliulu scolasticu municipalu i-lu presenta comitetului permanente municipalu si acesta propune, ér reprezentanti'a dispune la antisti'a comunala, preliminaru, aruncarea (repartitiunea) si incassarea sumei din budgetu. Si éca cumu se face acést'a:

Antisti'a comunala arunca intreg'a suma de mii fiorini pe toti locuitorii comunei dupa chîai'a normata in lege asia, că sum'a pe care comunali, adeca cele câteva familii, nu potu acoperi din cuot'a de 5% te a contributiunei directe, cealalta enor-ma suma se arunca frumusu simplu dar legalmintu, pe spinarea confessionaliloru, dela cari se si incasséza arunculu cu essecutiune fôra de nici o crutiare. O proportiune de contribuie octroata prin lege, mai nedrépta si apesatória că si cumu este acést'a n'a mai vediutu lumea, si totusi esista si se practica

in fapta si in detrimentulu confessiuniloru autonome liberali in statulu nostru constitutionalu!

Cine se mai indoiesce despre acést'a, mérga numai in respective le comune din Banatu si se va convinge, cumu scol'a confessionaliloru de langa biserica este totu cea primitiva, unu edificiu vechiu, asia cumu l'au potutu zidi betranii nostri, dar' destulu de spaciosu si corespundietoriu pentru nu-merulu scolariloru si pentru modest'a locuintia a invetiatoriului multiamitu cu sôrtea sa.

Va stă uimitu si 'i voru scilipi ochii, vediendu contrastulu monstruosu vis-a-vis de biserica, unu edificiu pomposu nou noutiu langa cas'a comunala, si intrebandu pre ori cine, a cui este acea casa domnésca, tátu de frumôsa, i va spune: că este scol'a c. munală edificata din sudôrea poporului pentru cei cătiva venetici, unguri, nemti, slovaci si jidani. Poporanulu tieranu o numesce scola un-gurésca ori jidovésca; dieu asia. Mérga apoi, cine se indoiesce, se intre in ambele scôle, si 'lu va surprinde unu contrastu si mai monstruosu aflandu, că scol'a confessionala cea vechia e plina indesata de copii si fetitie de ale crestiniiloru poporeni, va află inse pre bietulu invetiatoriu modestu, dar' posomoritu, care i se va plange amaru, că de luni intregi nu si-a capetatu precari'a léfa si că déca va mai dură multu acést'a trista stare, pierde de fôme, că-ci pe timpulu prelegeriloru nu-i este per-misu a se ocupă cu alte lucruri, fiindu controlatu si sicanatu acusi de inspectorulu reg. gubernialu, acusi de celu confessionalu, apoi de cāti multi altii tinsi si rasi. — Inrandu apoi in cea noua comu-nala, va află intr'unu salonu lungu si largu — frumusu si luxuosu spoileitu, paretii imbracati in mape — cuprindiendu 10 renduri de scaune, dara numai impistrite ici-colé cu câte unu bietu de copilu de ai comunaliloru; dar' va vedé in catedra că si la o academia pre docentele comunalu ingomfatu si imbuibatu, alesu numai de comitetulu scolasticu comunalu, inse platitu bine si din pungile confesionaliloru — si pu-nendu-se la nitica vorba romanésca cu dlu docente, indata 'i va reflectă: „nem beszélék oláhul“ séu „Ich kann nix walachisch“; ér déca va rosti intr'un'a ori intr'alt'a limba, tiena-sé bine la politica; că-ci dlu néptanító ori Volksschul-lehrer cu gazet'a politica in mana numai-decātu mi ti-lu capacitéza pre ôspe despre nepatriotismulu romaniloru si despre agitatiunile daco-romanesci etc.

Precumu ni sunt scôlele si invetiatorii con-fessionali, tocmă asia ni este si inspectiunea asupr'a aceluora. Inspectorulu regimului le visitéza pre tôte, fia comunali fia confessionali; déca afla scaderi la cea comunala, dispune indata din propria auctoritate delaturarea lor. Asia din sute de casuri, éta numai unulu intemplatu intr'o comuna mare, unde se afla trei scôle, un'a romana confessionala ortodocsa, alt'a germana ér' confessionala rom. ca-tolica, si a trei'a comunala, adeca fôra caracteru confessionalu. Sosindu inspectorulu in comuna, visită mai anteiu cele doué confessionale, si aflandu la ambele, — la un'a mai mari la alt'a mai mici — scaderi, resonéza si face imputari de negrigintia organeloru bisericesci; acestea i se vaiera Magni-ficentiei Sale dlui inspectoru — consiliariu regescu (királyi tanácsos), că antisti'a comunala denéga ori-ce sucursu scôleloru confessionali chiaru si celu permisivu din lege. Bine face, reflecta densulu: „Aveti autonomia (Sic), si déca voiti se vi fia scôlele confessionale, ingrigitive insii de ele; dar' se sciti, că despre sca-derile ce le-amu aflatu la scôlele vóstre necorespundietorie legeri, voi face are-tare indata ce sosescu acasa, apoi déca nu veti starui la delaturarea scaderi-loru, gubernulu vi va transformă scôlele din confessionali in comunale, — amu gatatu. — Adio!“ Pofitimu procedura de su-prema inspectiune.

Merge apoi la scôla comunala, dlu inspectoru-consiliariu regiu, si aflandu acolo scaderi si mai mari, anume: câteva scaune stricate, ferestrii sparte,

lipsa de recuise si salariulu invetiatorescu nesolvitu la timpu, — de locu mi ti-lu ié la trei parale pre notariu si pe antistele comunalu si ii infrunta pentru negrigintia, ii amenintia cu aretare la autoritatea superiôra, carea ii va luá in cercetare disciplinara; dar' totu-odata li demanda, cá numai decátu si celu multu in terminu de 8 dile se suplinésca tóte scaderile, cà-ci la din contra vai de ei. In desiertu se scusa antisti'a comunala, cà nu sunt bani in lad'a satului ca se acopere spesele; tóte in desiertu, cà-ci elu poruncesce si trebue se scóta bani macaru din pamentu. Asia se si intempla, antisti'a comunala indata dà navala pre bietii locuitori crestini si scóte bani dela ei cu executiune, apoi din aceea procurandu cele de lipsa, reparéza scaunele si ferestrile, solvesce salariulu restante invetiatoriului — fresce — dela scol'a comunala, asia cà intornandu-se inspectorulu dupa 8 dile éra si in comuna, tóte le afla in cea mai buna regula.

Dar' apoi scaderile dela cele-lalte dóue scóle confessionale cumu si candu se suplinescu? Acést'a o sciú mai bine inspectorii scóleloru confessionali si autoritatile bisericei nóstre autonóme!

In dieces'a romana ortodocsa a Aradului erau inspectori dd. D. Vasiciu, Calaceanu si alti laici, dar' atâtea obstacule au intimpinatu in activitatea lor, ma chiaru si unele reactionarie, din partea clericaliloru, încátu se vediura siliti a renunciá la chiamarea nobila gratuita. Devenindu inspectiunea éra si in manile protopopiloru, ce sporiu facu ei? Se scie, se vede ori câtu se-lu retacemu!

Câte secaturi si conficte erau!

Ce nacasuri mai patiescu apoi bietii invetiatori ai nostri dela scólele confessionali chiaru din partea preotimei nóstre, — adúnca veneratiune si onóre esceptiuniloru; — numai ei, sermanii o sciú si semtiescu cumplitu. Se scie, cà invetiatorii dela scólele nóstre elementari confessionali, — afara de sarcinele instructiunei didactice in scóla — sunt impoverati inca si cu sarcin'a de cantoru atatu in biserica câtu si la ori-ce alte ceremonii ocasionale. Preotii nostri dedati inca din vechime a dispune de dascalu dupa placu ori candu voiescu si au trebuintia de elu, nu intréba multu, cà óre bietulu dascalu este liberu, adeca neocupatu cu prelegerea séu macaru si cu ale sale neevitabili pentru subsistentia? ci i-lu comanda prin clissieriu (fetu) se lase tóte si se mérga in biserica cu scolarii, se-i imbrace cá ministranti si se astepte pâna vine S. Sa parintele, cá impreuna se mérga la inmormentare, dela care preotulu capeta si stól'a si colacii, ér' bietulu dascalu séu càtiva cruceri, séu mai nimicu, — decumva nu se indura pop'a a'i face si lui o particica din poman'a mortului. Déca s'aru incumeta cineva a le caracterisá si acelea intr'unu diariu de publicitate, vai de elu, cà-ci numai de câtu se face odiosu inaintea propagatoriloru de lumina; apoi este cunoscuta susceptibilitatea personale a omeniloru nostri ca celu mai delicatu articolu, de care numai cu manusi de glacé fórte fine te poti apucá. Avemu diarie nationali, pressa libera, a carora chiamare este pre câtu de frumósa si nobila, pre atátu de absolutu necesaria pentru unu poporu care se bucura de institutiuni liberali, de autonomia bisericesca in statu constitutionalu. Ei, dar' avemu si diferite pareri, diferite convictiuni si naturelele. Unora li place adevéru lu si lumin'a, dar' altii dicu cà amblandu dupa adevéru, dai de obscurantismu si de izolarea misantropica; ér' cautandu si orbecandu prin intunerecu dupa lumina, te impededu si cadiendu reu, 'ti spargi capulu, 'ti turtesci nasulu, séu iti perdi unu ochiu, cá apoi mutilatu se fii in pericolu de totala orbire. Nu apreciamu celea ce se scriu intr'unu diariu, ci cautamu cà cine scrie, apoi déca ori dupa nume, ori dupa stilu si expresiuni aflamu cà cine scrie, nu criticamu seriosu si obiectivu meritulu, caus'a discutata, ci càrtimu, urimu si osendimu persón'a auctorului atátu de indrasnetiu, care déca isi-subscribe numele ori pune macaru unu pseudo-nume ori unu semnu cunoscutu, — este omu vanu, arrogantu; ér' déca nu-lu ghicimu nici de pe pene, atunci nu trece ca omu onestu, cà-ci isbesce anonimu de sub tufa. Cumu dara aru fi mai bine, mai consultu si dupa poft'a celoru de aceste pareri? Negresitu a tacé, a nu vedé si a nu audi nimicu, adeca a se face orbu si surdu. „Schweigen ist Gold“ — dice némtiulu.

Tocmai asia au patit'o invetiatorii nostri pe timpulu memorabile, candu cuplesiti de persecutiuni si terorizari oftau si eschiamau: „*Emancipare!*“ si s'au aflu barbatu independenti de inima si semtiu nobilu, barbatu cu experientia si judecata drépta, cari cunoscundu bine tóte suferintiele invetiatoriloru i-au compatimitu si si-au pusu tóte ostenele, ca se-i emancipeze, se li prepare o sôrte mai buna si mai démna de chiamarea lor sublima. Dar suc-

cesu-lea acést'a? Dóme feresce. Odiulu si-lu atrasera si invetiatorii si partinitorii lor la tóte ocasiunile. Astadi invetiatorii nostri confessionali se afla totu in acea pusetiune critica, in care au fostu dela incetarea absolutismului bachianu pâna la dualismulu constitutionalu, ma de atunci încóci nacasurile si suferintiele lor prin supunere la doi stepani, inspectori guberniali si inspectori confessionali-protopopi, s'au mai sporitu cu grosulu.

Sustiená dar' cine voiesce si cumu i place afirmatiunea si convictiunea, cà temerile si ingrigirile nóstre sunt nefundate, neloiali si nepatriotice, candu intre acestea impregiurari triste si din legea instructiunei publice Art. XXXVIII din 1868 nu amu esperiatu si nu esperiamu alt'a, decátu tendenti'a invederata, de a ne face imposibila sustienerea scóleloru nóstre poporali cu conservarea caracterului nationale-confessionalu, tendenti'a de a denatura si desnacionalisa sucrescenti'a nóstra, prin moduri si midiulóce, la cari legea ne constringe se contribuimu chiaru noi insii in detrimentulu nostru nationale si religiosu! Viitoriulu ne va aretá, decumva nu ne va scapá o schimbare catu mai currenda de sistema actuala.

Si acumu inchiaindu aceste revelatiuni asupr'a trecutulu si a actualitatii scóleloru si a invetiamentulu poporale, aretandu sinceru si francu relele ce amerintia esistenti'a lor si prin urmare ne amerintia individualitatea, nationalitatea si religiositatea nóstra, — stimabilulu lectoru cu totu dreptulu este competente a intrebá: „Ei bine, amu cetitu cu atentiune tóte celea desfasiurate in seri'a articiloru precedenti in acestu merit; tóte adevéru triste si dure-róse; dar' auctorulu nici cu unu cuventu macaru nu ne aréta, nici indegetéza modulu, midiulócele si posibilitatea prin cari s'aru poté delaturá reulu déjà esistente, si cumu se-lu evitam de acumu inainte?“ La acea indreptatita intrebare éta respunsulu sinceru amicabile: „Procure-si fia-cine brosiuric'a edata de unu Archipresbiteru, aparuta tocmai candu se scrisera aceste, si intitulata „O voce seriósa in or'a suprema càtra clerurile romane si fruntasii poporului romanu, in caus'a instructiunei populare“, si din aceea se va luminá pe deplinu!

Brosiuric'a prea interesanta si cu multa cunoscintia si esperintia de causa elaborata aréta relele in generalu, noi le-amu enaratu in specialu, pre catu le cunósce auctorulu din pracsá. Remane deci la ingrigirea auctoritatiloru nóstre bisericesci chiamate de a aflá remediele necesarie pentru vindecare.

Motive si argumente pentru acést'a vindecare nu ni lipsescu; le avemu formulate inca inainte de 10 ani prin conclusulu primului Congresu nationalu bisericescu in siedinti'a a VI din 24 Septembrie (6 Octobre) 1868 sub Nr. prot. 84, care conclusu s'a fostu comunicatu comisiunei dietale esmise in caus'a proiectulu de lege pentru instructiunea poporale, prin Escelenti'a Sa parintele archiepiscopu si metropolitu alu nostru de astadi Mironu Romanulu, ca atunci-fostu protosincelu, representante alu clerulu romanu ortodocsu chiamatu in acea comisiune dietale. Dechiaratiunea categorica si memorabile ce o facuse densulu in acea comisiune la 2 Novembre 1868 contine argumentele celea mai puternice, cumca scólele lipsite de caracteru confessionalu nu potu produce, decátu numai o educatiune defectuósa in partea moralitatii! Asia este.

Curtius.

La adress'a diariului „Politik“ din Praga.

Diariulu „Politik“ din Praga, organu alu opoziitiunei ceche, care inse ese in limb'a germana, s'a ocupatu pâna acumu mai adese-ori de starea natiunei romane din acést'a monarchia, si potemu dice, cà mai totu dea-un'a in spiritu binevoitoriu. In nrulu 107 inse din 19 Aprile a. c. aduce o corespondentia cu dat'a Brasiovu 17 Aprile a. c. intru care pe langa mai multe cifre statistice cu totulu false amesteca si unele informatiuni nu numai superficiali, ci totu-odata reu-voitórie, pe care nu ni-le potemu esplicá altmintrea, de câtu cà la nou'a redactiune instalata dupa fatalulu casu alu dlui Streichowsky care inca totu mai siede inchisu, redactorulu nou a fostu sedusu de càtra cineva inadinsu, spre a semená ura si urgía la poporulu cechu pentru care lucra „Politik“, asupr'a romaniloru. Cà trebue se fia aci vreo perfidia la midiolocu, se póte combina si din dat'a corespondentiei, cà-ci este curatu preste putintia, cá scrisórea pusá pe posta in Brasiovu la 17 se se si publice

indata a trei'a di, adeca in 19 intr'unu diariu dela Prag'a in Bohemi'a. Acea scrisóre nu a vediutu Brasiovulu, éra auctorulu ei cunósce Transilvani'a cu ceva mai bine decátu Afric'a. Din tóte, secatur'a celu caracterisedia mai aprigu este, unde elu imparte pe romani dupa confessiuni religióse, in orthodoxi-resariteni, in romano-catholici si in — luterani! De aici se póte combina, cà acelu corespondente nici nu a vediutu vreodata Transilvani'a, nici nu a prinsu amana vreo geografia ori statistica din Transilvani'a si Ungari'a, cà se afle din ele, cà poporulu romanescu e ruptu si desbinatu numai in doue confessiuni de acelasiu ritu resariteanu, adeca greco-resariteni si greco-catholici, éra luteranu nu este nici-unu romanu; cà-ci luteranii cari vorbescu numai romanesc in Bungardu, Rusciori, Cergau, comune de prin vecinatatea Sibiiului, nu sunt romani, ci toti bulgari emigrati de fric'a turciloru sub Leopoldu I intre anii 1680—1690 si impartiti pe la diverse comune, cunoscuti la poporulu romanescu numai sub nume de Schiai (Slavi). Cei asediati in Brasiovu conservandu'si si ritulu, amestecandu-se si cu vechii locuitori, s'au romanitu cu totulu; dara romanii totu le dicu si astadi Schiai. Bulgarii (Schiai) din comunele Sacadate si Vintiulu-de diosu s'au magiarisatu. Scurtu, romanu luteranu nu esiste, ci numai pucini bulgari luterani. Dara nu esiste nici romani romano-catholici, cà-ci ori-care romanu a parasitu pâna acuma ritulu resariteanu, ipso facto s'a desbinatu si de natiunea romanésca si s'au transformatu in magiari, ori (câte unii) in nemti, séu cumu dicu in Romani'a, s'au turcitu.

Dupa aceste, din propriiele calumnii ale corespondentelu vomu releva aci numai pe cele mai scandalóse, precumu: Poporulu romanescu stá pe o trépta asia de indiosita a civilizatiunei in dreptulu tuturoru popóraloru, in câtu numai tiegani sunt lor inferiori; apoi: Clerulu superiore si inferiore alu romaniloru inmóta in coruptiunea cea mai mare. Ce e dreptu, caus'a principala a acestei stari o afla corespondentele in despotismulu sub care a gemutu si geme poporulu romanescu, si in propagand'a teroristica a magiarismulu.

Fóra a cercetá noi la loculu acesta causele nefericirii nostre, ne permittemu a reflectá pe „Politik“, cà romanii ori câtu se fia fostu si se fia chiaru astadi opaciti in calea civilizatiunei, ei totusi nu schimba gradulu culturai lor nici cu rutenii din Galiti'a si Ungari'a, nici cu serbii, cu croatii séu cu slovenii din Stiri'a, Carinthi'a, Carnioli'a, indata-ce vomu face abstractiune dela unu numeru óre-care de familii aristocratice, si nici chiaru cu magiario-seculi si cu magiarii de pe pustele Ungariei. Se pare inse cà nici unulu din ddni redactori dela „Politik“ n'au avutu nici-odata ocaziune de a face studii etnografice in Ungari'a si Transilvani'a.

In câtu pentru infami'a ce se arunca in capulu clerulu romanescu, rogámu prea multu pe dd. colegi dela „Politik“ si dela alte diarie, caroru le place a vedé tiander'a in ochii nostri, cà se binevoiesca a invetiá pe corespondentii lor, se nu arunce cu pietrii in romani atunci, candu altii se afla locuindu in case de sticla; se nu sparga (intielegemu moralicesce) ferestrile si usile archiereiloru si preotiloru romanesci; cà-ci candu amu avé si noi reutatea cà se incepemu a sparge ferestrile altoru cleruri, dela alte popora si confessiuni, chiaru corespondentii aceia s'aru spariá de ceea ce ar vedé, ne-arú roga se incetamu cu spartulu si ar trage iute perdele preste totu. Departe de a escusá noi escesele si anume beti'a unoru preoti din clerurile romanesci, dara si noi cunóscemu pe clerurile altora, si de nu le-amu cunósce, tocma si diariiele germane, magiare, slave, publica atâtea esemple de coruptiune, in câtu la vederea acelora amu avé curagiulu se stámu de vorba cu colegii nostri redactori asupra unui studiu comparativu facutu pe scar'a celoru diece porunci de pre tablele lui Moise si déca voiti, si pe a celoru siepte pecate specificate in lumea christiana. Las' inse cà legile austriace dictédia pedépsa aspra celoru ce defaima, dediosescu si calumniédia classe intregi de ómeni si anume pe clerulu ori-carei confessiuni, dara la ce rezultate ne-ar scóte unu studiu comparativu? Ne-ar scóte de siguru acolo, cà chiaru si din acelea societati omenesci, care stau sub disciplin'a cea mai rigorósa, vitiulu, pecatulu si nici crim'a nu s'au potutu estermine nici-odata pe deplinu, ci cà totu-deauna s'au vediutu esceptiuni, prin care s'a compromis acea disciplina; dara nici-unu omu onestu si scutitu de patimi antinationali si anticonfessionali n'au facutu din esceptiuni regula si nici vice-versa. Preste acést'a, ómenii sapienti si drepti au distinsu totu-deauna intre vitiurile individuali cá efecte ale

caracterului privat, si intre altele, produse in omeni chiaru prin legi si sistheme, éra la cleruri inca si prin unele institutiuni eclesiastice, eronate si funeste din natur'a lor, a caroru neobservare se inputa de vitiu, de pecatu, séu si de crima unui clericu de cutare confesiune, candu altuia de alta confesiune i se considera de virtute. Literatii cechiloru se ocupa de mai multi ani cu studierea starei clerului rusescu. Déca diarele lor afla placere a se ocupa si de clerurile romanesci, atunci este unu punctu de onóre pentru ei, cá se nu cutedie a condamna, pâna ce nu se punu in stare de a poté judeca in perfecta cunoscintia de lucru.

La situatiune dupa alte 3 zile.

Asia dara poporulu turcescu si bulgarii turciti din Rumili'a, mai alesu cei din muntii Rhodope, despre o parte colcaindu ur'a in ei, de alta iritati fórte prin brutalitatile bulgariloru crestini si ale russiloru, intre 14 si 15 Aprile n. se resculara cu arme si in câteva batalii partiali cadiura sute de russi si mohamedani. Acésta catastrofa noua fu tienuta câteva zile in secretu, si abia pe la Londr'a strabatù incóce. Comandantii russi se vediura neccesitati se alerge cu mai multe regimente contra resculatiloru, alu caroru numeru ar fi dupa unii 15 mii, dupa altii indoitu atátia. Éca cumu evenimente isi batu jocu de negociatiunile neterminabili ale diplomatiei, si cumu numai prin ele se schimba in adeveru situatiunea. Voru mai avea russii placere se amerintie pe romani cu desarmare?

Transilvani'a.

Sibiiu 15/27 Prieru. Pre candu onorabili nostrii lectori externi voru citi aceste linii, lumea christiana orientale se va saluta cu Christosu au inviatu; ea va asculta si acea pericopa a evangheliei, unde Christosu saluta pe discipolii sei cu Pace voue! De 1845 de ani se repetu aceste salutari si totu de atunci sucerdotii evangheliei canta: Pace toturor! Dara vai, pacea christianismului orientale este turburata de ani 1250 prin Islam-ulu propagatu cu sabia si cu focu, éra de trei ani incóce ea se vede innecata din nou in torrenti de sange, fóra cá omenimea se póta spera curend'a ei reinviare. De aceea publicistulu christianu chiaru fóra voi'a sa se simte obligatu a se adresa cátra lectori pe langa salutarea dela Pasci, todoudata cu alta sententia din evangelia: Rogati-ve cá fug'a vóstra se nu fia érn'a. Adeca in locu de pace universale, lumea de astadi se teme de bellu universale.

Romani'a.

Scirile nóstre din Bucuresci si din alte parti a le tierei ne ajungu pâna in 13/25, pre candu venise si acolo scirea telegrafica despre noulu conflictu sangerosu intemplatu intre turci si russi in Rumili'a. Tóta lumea póte vedé, cá din acelu evenimentu are se urmedie schimbarea totale a situatiunii chiaru si in Romani'a. Ore inse pessimistii romaniloru cei cu sange negru fi-voru in stare se cúnosca inca acumu adeverat'a semnificatiune a cuventelor: constantia si perseverantia? Ne indoimu; pentru-cá mai sunt destui omeni, cari cumu dice poporulu, nu se incedu nici camasiei lor. Ministeriulu si camerele in siédintiele de mai deunadi declarara tractatulu dela St. Stefano de nulu si neavenitu, intru cátu acela coprinde si unele puncte esentiali relative la statulu Romaniei, precumu Basarabi'a, trecerea russiloru incóce si incolo prin tiéra, desdaunarea bellica s. a. In faci'a corpuriloru de trupe rusesce, acea declaratiune a fostu o fapta de mare curagiu, manifestata inse tocma la loculu si timpulu seu, si totu-odata in armonia perfecta cu epocaliele respunsuri date de cátra Domnu diplomatiei rusesce si chiaru tiarului. Cá tiér'a, cá natiunea consimte din totu sufletulu cu acea manifestare de curagiu, se cúnosce nu numai din demonstratiunile inscenate in capitala la 8/20 Aprile, ci si din felicitarile care'i vinu Domnului din tóta tiér'a, incepundu dela a dou'a capitala Iasi pâna la orasiebele mici, si din tienerea de Te Deum in tóte partile asia, cátu la resunetulu acestuia discantulu de reactionari si pessimisti amutiesce, mustrarile veciniloru, tintitórie a descumagii, remanu vorbe in ventu. Le mai vine acuma muscaliloru se desarme pe romani? Éta cumu Nemesea scie pedepsi trufia potentiloru lumei! Si am vediutu pe celu potente inalatiu cá cedrii Libanului, si am trecut, si éta nu era! Acésta sententia sublimă a profetului Isaia ne veni amente in momentele noui catastrofe russo-turcesce.

Captivii turci din Romani'a dimisi in patri'a lor, se imbarca mereu anume la Galati spre a esi pe marea négra si mai departe. In 8/20 se imbarcara 1500 de soldati turci cu oficiarii lor. 1 colonelu, 1 loc. colonelu si 8 maiori turci adresara „Romanului“ o scrisóre in numele toturor gradeloru, in care declarara, cá ei in Romani'a n'au fostu tractati cá prisionieri, ci cá óspeti bine primiti, bine platiti si cu nutrementu de ajunsu pentru soldati, pentru care multiamescu guvernului romanu si sunt recunoscatori ddloru colonelu Budisteanu, capitanu Racoveanu si altoru oficiari, sub a caroru administrare fusesera pusi. Se póte óre unu testimoniu mai escelente si inalatiu de ánimu datu umanitatiiei, civilisatiunii si ospitalitatiiei romanesci, de cátra cine? de cátra acei turci, cu carii au avutu cele mai crunte batalii!

Dupa o scire si mai noua, Russi'a pretinse dela Domnu cá se dimita pe ministeriulu de acumu si se compuna unu ministeriu Florescu-Cretulescu, cu care Russi'a se póta inchiaie conventiune noua in loculu p. 8 din tractatulu de St. Stefano. Domnulu refusá dicundu, cá acestu ministeriu este alesu din majoritatea camere-loru, prin urmare pre cátu timpu majoritatea 'lu sustiene, M. Sa nu'lu va dimitte. De aici se esplica si mai bine violenti'a diarielor conservative.

Correspondentie particulare ale „Observatoriului.“

Deva, 21 Aprile 1848.*) Pre onorate domnule redactoru! Te rogu a da locu reflexiunii mele urmatare: In „Observatoriulu“ Nr. 29 1878 la finea unui articlu de cuprinsu mixtu si diversu „Romani'a“ cuprinde in sine afirmatiunea, cumca: romanii transilvani nu au tramisu nece unu deputatu la B.-Pesta.

Afirmatiunea asta, de a supra citata, de si apare a sta in legatura cu afirmatiunea de nescái incercari de inpaceuire, ce se face pe temeiulu unei parole date dela B.-Pesta intra magiari si romani, mai anume intra cei din Transilvani'a; totusiu e apta a servii la multe felii de intielesuri si de interpretatiuni, si anume la interpretatiunea si intielesulu elu mai verosimilu si mai acceptabilu din partea cetitoriloru ai „Observatoriului“, cumcá romani transilvani nu au tramisu nece-unu deputatu la dieta din B.-Pesta.

Fiinduca despre vro incercare de inpaceuire intra magiari si romani, mai anume cei din Transilvani'a, pâna acumu vro vorba, vro pomenire publica nicairi nu se a facutu: asia dara nece pomenirea de deputati romani din partea romaniloru transilvani nu pote fi vorba cu temei. Vorba cu temei despre incercarea unei inpaceuiri intra magiari si romanii transilvani cu atátu mai vertuosu nu póte fi: cu cátu romanii transilvani acumu nu au nece unu organu, nece o corporatiune, nece unu factoru competentu, legalu, care se póta cu dreptu representá pe toti romanii transilvani. Numa o adunare generala de romani, si anume: sau universala, in forma de unu meetingu, cumu a fostu ea din 3/15 Maiu 1848 in Blasiu, — sau reprezentativa, basata pe o alegere universală, sau cátu mai tare de lata, a toturor romaniloru din Transilvani'a, ar fi competentă a representá cu dreptu pe romanii transilvani.

Si daca totusiu se aru aflá, cari aru cerca o astufeliu de inpaceuire, aceia nu aru fi reprezentantii adeverati ai romaniloru transilvani, ci numa nescé traficanti, speculanti nationali privati, personali in interesulu lor propriu exclusivu personalu, a conto interesulu comunu nationalu alu toturor romaniloru transilvani.

Incátu insa afirmatiunea de asupra citata póte avea privire la deputatii romani transilvani tramisi la dieta din B.-Pesta, atunci afirmatiunea citata nu e basata pe adeveru; pentruca romanii transilvani au tramisu mai multi deputati la dieta din B.-Pesta, si anca au tramisu, cáti au potutu din cercurile alegatuare romanesci. Si anume: dela Orasti'a adeca scaunulu Orastiei; dela Hatiegu; dela Huniador'a; dela Abrudu; dela Sasu-Sebesiu; dela Mercuria; dela Fagarasiu; dela Monoru; dela Rodna sau Nasaudu. E adeveratu, cumca humai scaunulu Orastiei are deputatu romanu la dieta din B.-Pesta, adeca pe mine, — candu de alalte cercuri alegatuare susu numite au magiari de deputati la dieta din Buda-Pesta; dara pentru acea totusi si deputatii estia magiari alesi de romani, sunt deputatii romaniloru.

Sunt unii, cari nesciundu si neprecepundu legea electorala, neprecepundu a fi deputatu per acclamationem: socotescu, si afirma, cumca o astufeliu de alegere, nu e alegere adeverata, nefacundu-se votisare formală sau nominală espressa; si apoi o alegere per acclamationem o numescu: alegere cu unu votu.

Insa a astufeliu de precepere si interpretatiune a legi, e o interpretatiune si pricepere marginita, laica, sau malitiosa, si amagituaré. Daca o data alegatorii se ducu la loculu de alegere, si la urna, sau la comissiunea alegatuare, audu acolo o candidatura facuta, si tacu la acea: atunci trebue presupusu invoirea lor la candidatura facuta. Si asta se numesce alesura per acclamationem basata in lege.

Cumu eu in cerculu meu adeca alu Orastiei, amu fostu alesu per acclamationem, fóra contra-candidatu, fóra contra-dicere: are temeiulu seu rationalu, iustificatu, din punctu de vedere romanescu: cumcá eu sum cunoscutu personaliter la toti alegatorii din scaunulu Orastiei; cumca eu dela anulu 1861 pâna la anulu 1869 amu representatu scaunulu Orastiei la tote adunarile a universitatii sascesci din Sibiiu, — la dieta din Sibiiu in anii 1863—1864 — la dieta din Clusiu 1865—1866 si la dieta din B.-Pesta in anii 1866—1868.

Eu nu amu promis alegatoriloru mei nece odata, nemica, nu munti, nu paduri, nu pamenturi, nu drepturi, nu alte sperantie, nu li amu spusu nece o data nece unu programu, nu li amu facutu nece odata nece unu raportu despre activitatea mea.

Programulu meu nu au fostu vorbiri, sau articli diaristici, plini numai de phrase góle, sunatuare frumosu la urechi, ci portarea mea actuala in facia, si in ochii alegatoriloru mei, traindu eu intra iei atátu cá oficiantu publicu, cátu si cá omu privatu.

Prin urmare bas'a alessureloru mele de deputatu a fostu totu deauna increderea adeverata, sincera, morală a alegatoriloru mei in mine, adeca in portarea

*) Facemu si asta-data pe voi'a dlui deputatu Ioanu Balomiri cu atátu mai virtosu, cá dsa prin acésta correspondentia dá in discussiune, póte cá fóra se o faca cu scopu precungetatu, importante cestii relative la autonomi'a Transilvaniiei si la dreptulu de nationalitate politica a romaniloru, a caroru discussiune noi din parte-ne eramu decisi se o amanamu pe alte timpuri, care dupa a nóstra credintia voru veni insocite de logia omnipotentă a faptelor. Dsále cá deputatu care se bucura de immunitate, ii dá man'a se jóce si cáte unu prevenire, si nu noi vomu fi carii se'li stamu in cale. Ne vomu permite inse intr'unu altu Nr. a ne face modestele nóstre observatiuni la unele passagie din correspondentia dsale. Red.

mea. De si eu ca ablegatu multu nu amu potutu face, anume si specialu, pentru alegatorii mei: inca in contra lor, si in contra interesulu comunu, in interesulu meu propriu exclusivu personalu nu amu lucratu. Asta o dovedescu faptele mele, inprejurarile mele.

Dara in ce legatura de interesu comunu nationalu, nu privatu sau personalu nationalu, romanescu stau ceilalti deputati neromani, sau magiari, alesi de romanii, si anume: Paulu Moritz dela Mercurea, Kaas Ivanu dela Hatiegu, Kállai Beni dela Sebesiu etc. etc. cu alegatorii lor?

Ore mai onestu, mai romanescu, mai ardelenescu, mai intieptesce au lucratu romanii eia, cari au alesu deputati neromani, decátu romanii din cerculu Orastiei, cari m'au alesu pe mine ca romanu?

Eu la alegerea din urma tienuta in 30 Novembre nu numai nu me amu imbiatu de candidatu; dara chiaru la provocatiunea capetata in scrisu, me amu declarat, cumca eu candidatura de ablegatu nu o primescu cu conditiunea ea, ca se nu intru in dieta tierei. Si sciundu eu candidatura dejá facuta a domnului protopopu Hanea; me amu declarat, cumca facia cu domnialui, sau facia cu altu passivistu cu caracteru solidu si onestu, care nu traficéda cu caus'a nationala, nu primescu candidatura. Si apoi neprimindu d. protopopu Hanea candidatur'a, in absentia mea me au alesu pe mine.

Eu nece odata nu am fostu passivistu dela anulu 1866, de candu a hotarit adunarea deputatiloru dela dieta din Clusiu cu o majoritate de vro 30 incontra la vro 6—8 inși activitatea, si anume pe cuvinte (ipsissima verba) ale repausatului Ioanu Aldulea: Activitate pe terrenulu datu de Maiestate. Eu altu factoru mai competentu pentru romanii din Transilvania, in privintia activitatii sau passivitatii nu cunoscu, decátu numai pe adunarea sau conferintia pomenita, de deputati, la dieta din Clusiu din anulu 1865/6.

Eu de si amu fostu pentru activitate, totusiu nu amu lucratu incontra passivitatii a alegatoriloru din scaunulu Orastiei, ba chiaru ii amu sprigitu, pâna candu am vediutu, cumca passivitatea lor e bona fide, onesta, nu corrupta, nu amagituaré, pâna candu amu vediutu, cumca passivitatea are basa si vadia morală; pentruca amu convingerea din experiintia, cumca atátu activitatea cátu si passivitatea pote fi morală, onestă; póte fi immorală, corruptă, adeca pe cumu sunt factorii alegatoriloru.

Alu dle sinceru stimatoriu

Ioanu Balomiri,
deputatu la dieta tierei.

Blasiu, in 21 Aprile 1878. Stimate Domnule Redactoru! Te rogu se primesci in colónele pretiuitului diariu, ce redigezi, comunicatulu urmatoriu, pentru-cá e tare caracteristecu pentru persónele din elu.

In 18 ale curenti pre la órele 2 dupa amiedi a eruptu unu focu vehementu nutritu de unu ventu in comun'a Petrisatu*) de lănga Blasiu. 20 de familii au remasu sub cerulu liberu ardiendu-le casele si tóte superedificiale economice. Foculu se dice cá a esitu din staululu unei veduve. Caus'a nu se scie cu securitate. Probabilu cá din negrige. Barbatii erau imprasciati pre la vinie si aratru, é'r de intre femei o parte insemnata érá in Blasiu, fiindu-cá a fostu di de Ioi, in carea aici se face térgu de septemana.

Lips'a bracialoru dara de a stingé si de a scapá câte ceva din focu a fostu simtita. In mediuloculu periculu au acursu intru adjutoriu studentii dela scólele de aici, caror'a le-a si succesu a eliberá multe vestimente, mobilie si frumente de a le nefericitiloru. Una singura persóna, carea se tiene lumin'a comunei, Nagy Elek parochulu, a respinsu adjutoriulu studentiloru, nu sciu din ce pretestu... Studentii compatimindu-i judecat'a falsa, — lu-au lasatu in pace si-si au continuatu adjutoriulu facia cu alti nefericiti.

Eli prin intrepiditatea-li cunoscuta, au salvatu edificulu baserecei, carele érá fórté espusu si cu elu 3/4 parti a le comunei, de ora-ce langa turnulu isolatu construitu numai din lemnu, in distantia cá de 3 orgie (stenjini) a fostu asiadiata inca din tómn'a trécuta una claiă de fenu de ale numitulu d. parochu; é'r fenulu acela nu a fostu mai de parte de flacar'a focului de cátu de 6—7 orgii. Studentii cá se lu póta apará si prin elu baserec'a, au pusu pre suprafaci'a claiiei întórsa cátra flacari scanduri cá unu scutu; é'r' ceeaalta parte au obdus'o cu corpulu lor propriu. In modulu acesta au scapatu baserec'a de furi'a focului. Totu asia au salvatu si edificulu scólei, carele o-data au si fostu luat focu de una parte. Au mai adjutatu pucinu si Sancelenii, cari inca au acursu intru adjutoriu cu judele in frunte, dara camu tardiu. Adjutoriulu din partea studentiloru nostrii ar fi fostu mai mare, déca aru fi potutu trece mai usioru preste Těrnav'a mica, ce nu lau potutu face, fóra incetu si cu periclu mare, de óra-ce ap'a érá mare si tıntrea cu carea treceau mica.

Se au destinsu dintre studenti cu acésta ocaziune trista: Campeanu, Urzica, Catone, A. Popu si altii. Amu se amintescu, cá totu numitulu d. parochu vediundu cá se incinge in flacara cas'a parochiale si tóte superedificiale ei, s'a rogatu prin mine de studenti cá se-i scóta cev'a si din sale ale din cas'a ardienda, ce si facura cu tóta celeritatea, fóra a reflecta la scen'a de inainte.

De intre nefericitele familii numai doue au fostu asecurate, altele 18 nu. Intre acelea doue inse nu este de a se intielege si d. parochu, carele pre langa tóta ordenatiunea ce o are de la superioritatea sa, totusi nu au asecuratu nece unu superedificiu de ale Ecclesiei. Aci intielegu cas'a parochiale, staululu (grasdulu) si siur'a.

G. Munteanu.

*) Comuna curatu magiara, afóra de curtile Dlui A. Lada.

Sciri diverse.

(Atentatu). Luni in 22 Aprile s'a intemplantu in Vien'a un'a din acele crime rari, de care nu prea suntemu dedati a audî in monarchi'a năstra. Principele Thurn-et Taxis, din Bavari'a, care pörta titlu de mare magistru alu cocieriloru (Agasonum Magister) alu M. Sale, se preamlă pe „Prater“, candu deodata se descarcă asupra-i dōue focuri de revolveru. Din intemplantu assasinulu nu si-a ajunsu scopulu, cā-ci principele remase neatinsu. Assasinulu, despre care se dice cā ar' fi alienatu, fu prinsu si arestatu. Pān'acum nu s'a descoperitu nemicu despre motivulu, care l'ar' fi indemnatu la comiterea atentatului; unii dicu, cā respectivulu ar' fi avutu a'si resbunā asupra principelui, dela care se dice cā ar' fi cerutu cu cāteva dīle mai înainte unu ajutoriu sub pretestu, cā ar' fi avutu perderi la banc'a „Europ'a“, a carei presiedinte fusese principele. Refusatu de acesta a voitu se'si iā satisfaciune. Elu este jidovu.

(Presemne de revolutiuni in Russi'a). La universitatea din Kiev se intempla lucruri remarcabile. Asupra procurorului de statu Kotlarewsky se facuse o incercare de assassinatu. Politi'a afiā la unu studentu unu revolveru si conchidiendu de aci, cā revolverulu stā in legatura cu afacerea procurorului, arestā pe studentu. Collegii acestui-a cunoscundu-lu de unu teneru blandu si diligente, prin urmare sciundu cā este arestatu pe nedreptu, cerura prin o petitiune liberarea lui. Din caus'a acēsta se relegara 140 studenti. Cātiva dintre ei fura transportati la Moscva. In 15 c. pe candu sosira acesti-a, se adunara in Moscva cāteva suta de studenti, nu atātu cā se'i scape, cātu mai virtosu cā se le dea ajutoriu in bani si in vestimente, cā-ci politi'a din Kiev ii ridicase cu modu fōrte brutale, fōra mantale si caciule. Dara politi'a din Moscva faci blastematia si mai mare, cā lati intre plebe si anume la macelari faim'a, cā si cumu studentii aru fi planuitu uciderea imperatului si a familiei imperatesci. Asia pornira gōna asupra studentiloru cu ciomege si cutite macelaresci. Cāteva persōne remasera mōrte, altele greu ranite, nu numai dintre studenti, ci chiaru si unele femei. Resultatulu finale alu acelui macelu mai este inca misteriu. Tare s'au destepatatu spiritele in Rusi'a si multu se simte despotismulu strimtoratu.

Poporulu romanu in oglind'a poesiei sale.

De dr. A. P. Alessi.

(Urmare.)

IX.

Sangele nu se face apa, dice unu proverbiiu romanescu. Unu mare adevēru acesta. Romanulu ori-unde se afla aruncatu de sōrte, elu 'si tramite iubirea fratiloru sei pre aripele gāndului, pre rindunele, cucu, tur-turica si pre undele ventului. Si dēca crud'a sorte nu a voitu cā patri'a lui se fia unita, afinitatea nationala nu o pote uitā. Elu continuu se interesēza de sortea fratiloru sei din alte parti. Eata cum canta stranepotii lui Mircea si Mihaiu:

Vrabiutia de pre dealu
Sbori de graba in Ardealu,
Si te intorce si 'mi spune
Ori vesti rele ori vesti bune,
Dute vedi deca mai suntu
Frat de ai mei pre-acestu pamentu
De-oru fi vii, se me rapedu
Intr'o fuga cā se-i vedu ').

Dar' ardeleanulu sermanulu densulu amaritu de suferintiele ce-i le-a induratu sōrtea cruda, reinprospetandu'si suvenirile trecutului gloriosu, eata cumu 'si suspina dorintiele sale:

Murgule cōma rotata,
Mai scote-me 'n dealu odata,
Se mi facu ochisiorii rota,
Se me uitu la lumea tota . . .
Venire-ar tempulu se vie,
Cā Romanulu ēr' se 'nvie²⁾.

X.

Dar' nu numai pandurii Carpatiloru si voinicii din vaile Dunarei sciu produce cantece de acestea sublime, acesti copii cu perulu de aur ai geniului romanescu. Linisciti-ve si mandriti-ve amabilele mele soriore, cā sessulu dvōstre inca e participatoriu la grandios'a opera numita: „Poesi'a poporala“. Fericita inpregurare.

Romanulu amaritu de suferintie, apasatu de nefericiri si de sarcin'a sclaviei, 'si afla cea mai fidela consorta in femei'a romana, carea cu o abnegatiune rara, cu curagiulu Cartageneloru si cu patriotismulu Spartaneloru 'lu asociā la tōte luptele la tōte suferintiele, la tōte nacasurile.

Femei'a romana e acea figura rara, ce prin caldur'a amorului seu a cultivatu si a salvatu arborele romanismului; ēr' prin forti'a caracterului seu a fecundatu renascerea si redesteptarea nationala, cu unu cūventu a fostu palladiulu nationalitatiei romane. Diumatate din meritele tieranului romanu in lupt'a pentru esistintia nationale compete Femeii romane.

„Femei'a romana,“ — dice Dragescu — este un'a aparitiune rara, e mai multu decātu femeia. Ānim'a ei e unu tesauru nesecatu de amoru, de abnegatiune, de curagi si devotamentu; gur'a ei de canta, de vorbesce ori de saruta, contine numai melodia, elocintia si dulcetia. Deca ar' poté vorbi bravii lui Mihaiu, ai lui Stefanu, Hori'a si Iancu, ni-ar' spune cā femei'a le-a datu sarutul de eroi. Dēr se ascultamu si pre femei'a romana. Pre candu Roman'a-mama din Ardealu 'si lēgana copilasiulu seu:

Ochiesiu si frumosu
Cā unu sōre luminosu,

adormindu'lu la canteclulu:

Nani, nani cu mam'a
Cā mam'a ti-a descantā
Se te faci unu vitēzu mare,
Cā domnulu Stefanu celu mare;
Se fi verde la resboi,
Se scapi tier'a de nevoi³⁾.

pre atunci copilitiele dragalasie adunate in poenitia compunu unu choru de filomele, si echo din codru respunde la cantecele lor:

Frundia verde palamida,
Plina-i tier'a de omida.
Mei copii, copii Romani,
De-aveti sufletu de-aveti mani,
Hai cu lelea la plivitu
La plivitu la curatitu.
Cine are flinta grea,
Puie siepte glonti in ea.
Cine are toporu mare,
Scotami-lu la focu de sore.
Cine are barda mica
Faca'i buz'a subitrica,
Candu s'a repedi prin glote
Se dee sarutu de morte.
Eu n'am flinta n'am secure,
Nici am ghiōga din padure;
Dar' cāti dinti eu am in gura,
Īsu facuti pre muscatura;
Cāte degete-am la mani
Sunt totu lētiuri de pagani⁴⁾.

Au nu sunt aceste versuri sublime, nu sunt clasice in idei si simtiemente, nu sunt aceste destule argumente de a le consānti meritatulu nume de stranepote ale Lucretiei, Corneliiei si Veturiei?

O de s'ar' conservā baremu acestu paladiu sacru de patriotismu si romanismu si de femei'a crescuta contemporana, cā si de cea din venitoriu, precumu l'au conservatu tieranc'a romana prin sit'a atatoru seclii funesti. —

Fortiele vitalitatiei romane supuse la atātea tentatiuni de desnacionalisare, n'au potutu remanē intacte. . . . Barbatulu avendu mai multu afaceri publice si prin urmare mai dese atingeri cu strainii, au cadiutu mai usioru in acēst'a cursa grea. In acelu momentu supremu de desnacionalisare apare femei'a romana cā unu angeru custode alu nationalitatiei. In serman'a Basarabia femei'a romana a fostu sentinel'a romanismului, pre dens'a nece cnut'a nici urgi'a muscalesca nu-o a potutu face se uite de nēmulu seu de preste Prutu. Dens'a prefera o vietia selbatica de codri, numai cā se pota vorbi romanesce si gustā libertatea romanēscā; eata cum ne canta dens'a:

Frundia verde de pelinu,
Eu straina tu strainu;
Amendoi ne potrivimu.
Haida 'n codru se traimu.
Haida 'n codru Bicului,
Pre marginea Prutului;
Se ne facemu bordeesi
Cu usciorii de ciresiu,
Si cu patulu de macesiu.
Candu vomu vrē cā se durmimu,
In departe s-audimu
Bucinele pastoresci
Dein campii moldovenesci⁵⁾.

Si dēca coruptiunea muscalesca a fostu in stare a desnacionalisā pre nefericitulu Besarabianu, ascultati ce lectiune veturiana 'i da femei'a romana:

. . . . Fugi departe
Cā de mine tu n'ai parte,
Candu erai Romanu curatu
Sufletulu meu ti-l'am datu;
Dar' de candu te-ai cazacitu,
Esti cā draculu de uritu⁶⁾.

Dar' se trecemu in Daci'a aureliana, in alta provincia romana neferice. Ce a facutu acolo femei'a? Respundemu: „a salvatu Romanismulu“.

„Dēca la pōlele si pre culmele Pindului mai resuna accente romanesce, o detorimu femeiei,“ — dice Dragescu. — Macedo-roman'a maltratata de barbarulu asiaticu, insielata de proverbial'a perfidia greca, cā copilulu ce cerca sinulu mamei, se intorce spre Romani'a. Vine la malulu Dunarei. Pre malulu stangu vede unu mosiu romanu, cātra care se adreseza:

Fa baditia pētr'a 'n diece,
La estu malu curundu de-i trece;
Cā suntemu de soiu romanu,
Nu suntemu de neamu paganu.
Despica Dunarea in doua
Se facemu iubire noua,
Colea 'n umbr'a astoru nuci
Pre bracia'mi se mi te culci,
Se facemu dragoste dulci⁷⁾.

Integritatea si unitatea gintei romanesce este una din cele mai dulci si mai sacre suveniru pentru totu romanulu. Nece sortirea Romaniei, nece cnut'a rusesca, nece barbariele semilunei, nece despoliarea fanariotiloru, nece storcerile ciocailoru, nemicu nu a fostu in stare se stērga din ānim'a Romanului acele suveniru scumpe, ce-i alimentēza speranti'a pentru o viētia mai buna si mai fericē. Romancuti'a de pre malurile Dēmbovitei nutresce cele mai frumoēe idei despre triumfulu venitorului, cantandu:

Preste munti preste otare
Avenu multe soriore

³⁾ V. Al. p. 381 Vani-nani.
⁴⁾ V. Al. p. P. p. 319 Lelea vitēzu.
⁵⁾ V. A. p. 350.
⁶⁾ V. A. p. 351.
⁷⁾ pap. 51 Romani de pre malurile Dunarei.

Care plangu si se jelesc
Si au glasulu romanescu
Si li buz'a inalbita
Si li fruntea vestedita.
Biete flori care suspina
Pre pamentulu celu strainu
Si cu gēn'a lacrimioēa
Cu cantarea dorerōsa
La noi canta cu amoru
Cum cantamu si noi cu doru.
Sufle ventulu catra ele
Se 'nvieze floricele
Si se-si iā sborulu usioru
Cātra sor'a cea cu doru,
Si unita intr'o flōre,
Cā gingasie soriore
Se formeze o cununa
Tōta suflarea romana⁸⁾.

XI.

Decandu a descinsu geniulu poesiei pre pamentu, si cēt'a poetiloru a inceputu a sacerdotā la altariulu acestei copile ceresci, amorulu este isvorulu celu mai deliciosu si mai abundantu, din care dinsii au suptu inspiratiuneli cele mai nobile; amorulu a fostu motivulu principale la tōte creatiunile poetice sublime; amorulu a fostu si este fundamentulu principale la tōte operele cele mai eminente omenesci, cā si la insasi societatea omenēscā, cā-ci, ce ar' fi societatea, dēca i-ar' lipsi acēsta schintea cerēscā? Nemicu, decātu unu edificiu fōra inchiēturi, unu arbore fōra radecini! Si ce ar' fi poetulu, dēca scrieriloru sale li-ar' lipsi parfumulu amorului, decātu unu fluieru fōra sunetu, unu canteclu fōra armonia, o figura fōra viētia! Dar' ce este amorulu?

Genialulu poporu elenu, acelu poporu classicu, ce a inaltiatu idealulu frumosului si alu sublimului la culme, si carui civilisatiunea adeverata are a'i multiami principiele esentiale etice si estetice; acestu poporu isi simbolisā amorulu cā unu copilasiu frumusiulu, ce portā in mani unu arcu, ēr' in spate o tolba cu sageti pentru a sagetā ānimele ōmeniloru si ale dieiloru celoru frumosi; de aceea Eros la densii se bucurā de unu cultu adeveratu dieescu.

O simbolica destulu de semnificativa este acēst'a. De aci se esplica varietatea ce se observa la poetii toturoru popōraloru, in cioplirea celoru mai frumoēe ideale, in personificatiunea celoru mai nobile simtiemente, care sunt schintei'a divina si legamentulu naturalu alu societatiei omenesci. Ce e mai naturale decātu a'si personificā creatiunile fantasiei si ale simtiementelor sale celoru mai nobili, in fientie māndre si amabili, ce le adora cu pasiune si carora 'si devotēza viētia? De aci idealulu personificatu la fiacare poetu, ce si-lu desmērda in siōpte angeresci si si-lu scalda in cantecele cele mai nobili si deliciōse. Dante isi are pre Beatrice; Petrarca pre Laura; Gōthe pre Margarethe si Schiller pre Laur'a. Si amorulu, acestu copilu balanu, ce cucerescē ānimele si sagēta sinulu copileloru frumoēe, acestu torente psihicu, che muove 'l scōle e l'altre stele — dupa cumu dice Dante — n'a fostu de nime si nice odata cāntatu mai multu cā de poporulu romanu. Natur'a si simtiementulu Romanului este se iubēscā. Nascutu sub aripele iubirei, crescutu la desmerdarile iubirei si facutu voinicu si dragalasiu la sarutārele iubirei, viētia lui intrēga este o variatiune de cantare si de iubire. Dar' se ascultamu lir'a poporului despre amoru:

Dragile iubirile
Canta cā paserile
Si prin lunci si prin campii
Si prin muntii cei puthii.
Iubirile, care-su mari,
Stau la drumuri cā talhari,
Iubirile, care-su mici
Se atēnu pre la potici,
Trecu prin tina nu se 'ntina
De voinici tineri s'anina,
Dau prin apa nu se 'nnēca
De copile se totu lēga;
Trecu prin focu nu se topescu
Ci mai tare-inca hotiescu⁹⁾.

Si, dēca voiti a scī de unde incepe si nasce dragostea, ēta cumu ne invētia poporulu:

Dragostea se nasce
Dela gātulu cu margele
Dela buze rumenele
Dela graiu cu draganele,
Dela sinu cu bourele
Si degete cu ānele¹⁰⁾.

Ēr', de doriti a scī, care e farmeculu, ce a produsu progressulu si geniele mari, ēta cumu ne instrūēza poporulu numai in 4 trohai dimetrici:

Graiulu dulce de muiere
Vērsa 'n sufletu mangaiere
Si dā omului potere
Cā se faca totu pe vrere¹¹⁾.

⁸⁾ I. Vulcanu. Famili'a.

⁹⁾ Din Familia.

¹⁰⁾ V. A. P. p. p. 406 VII.

¹¹⁾ Fl. Marianu.

(Va urmā).

Post'a redactiunei.

B.-Pesta. Comit. Hunedōrei. Gherl'a. Lipov'a. Sancelu. Blasiu. Se voru publica; dara camu dupa 3—4 septemani; cā-ci mai sunt alte lucrari literarie bune, venite mai de inainte, si se cuvine se tienemu ōresicare ordine; se si respectamu de aprōpe diversele necesitati si gusturi a le lectoriloru.

Sibiiu. „Hon“. Cu mare placere. Deva. Cu ortografia semi-magiara? Se platimu pentru decopiatu? Oradea. Prea drasticu. Ne permiteti a modera?